

# BASARABIA – 1812. PROBLEMĂ NAȚIONALĂ, IMPLICAȚII INTERNAȚIONALE

Dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE Bessarabia – 1812. NATIONAL PROBLEM, INTERNATIONAL IMPLICATIONS

*The Academy of Sciences of Moldova, the Romanian Academy and the Romanian Cultural Institute „Mihai Eminescu” of Chișinău organized between 14th and 16th of May, 2012, in Chișinău and Iași, the International Scientific Conference Bessarabia – 1812. National problem, international implications. Noted historians from 10 countries participated in this event, about a 100 of science communications have been presented, discussions and debates concerning the controversial issues have taken place. The Scientific Conference featured the central event, dedicated to the 200th anniversary of the conclusion of the Bucharest Peace Treaty, when Bessarabia, the piece of land situated between Prut and Nistru rivers (Bessarabia), was comprised into Russian Empire. The conference communications will be published and diffused within the national and international scientific field.*

La 16 mai 2012 s-au împlinit 200 de ani de la semnarea Tratatului ruso-turc de Pace de la București, în conformitate cu care teritoriul de Est al Țării Moldovei (Basarabia) a fost anexat la Imperiul Rus. Acest fapt istoric a generat de la bun început abordări și interpretări controversate în mediile științifice, politice și informaționale. Drept dovadă poate servi și actuala tensionare a confruntărilor conceptuale și mediatice referitoare la subiectul dat, atestate atât în plan național, cât și în cel regional și internațional, fiind expusă, în cadrul acestor luări de poziții, o largă și adesea contradictorie gamă de opinii și aprecieri.

Locul aparte pe care îl ocupă actul politico-militar din 1812 în lanțul unor evenimente cruciale care au influențat și determinat destinul istoric al populației din spațiul dintre Prut și Nistru, tratarea lui unilaterală și tendențioasă de-a lungul timpului, precum și tentativele actuale de a exploata acest fapt istoric în scopuri politicianiste, străine interesului național a impus necesitatea realizării unui șir de acțiuni de amploare științifică și publică privind consemnarea a 200 de ani de la anexarea teritoriului

Basarabiei la Imperiul Rus și a consecințelor multiple ale acestui act, în contextul istoriei naționale și al obiectivelor fundamentale de integrare europeană a societății noastre.

În seria acțiunilor comemorative consacrate celor 200 de ani de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, s-a înscris și Conferința științifică internațională *Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, care a avut loc sub egida Academiei de Științe a Moldovei și a Academiei Române în zilele de 14-16 mai, la Chișinău și Iași.

Conferința a avut drept obiectiv major suscitarea interesului publicului larg vizavi de o problemă ce ține de trecut – Tratatul de pace ruso-turc de la București din 16-28 mai 1812, dar cu profunde rezonanțe în contemporaneitatea noastră. Scopul conferinței, după cum l-a menționat într-un discurs publicat unul dintre principalii organizatori ai evenimentului, directorul Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM, doctor Gheorghe Cojocaru „...a rezidat, înainte de toate, în reconstituirea și evaluarea academică, în baza surselor documentare, a împrejurărilor istorice, militare, politice, juridice, diplomatice, regionale și internaționale, sociale, culturale, demografice și profesionale ale anexării Basarabiei la Imperiul Rus la 1812, precum și în urmărirea și interpretarea de o manieră convingătoare a evoluției istorice a acestui spațiu, din perspectiva secolului al XIX-lea – începutul secolului al XXI-lea”<sup>1</sup>. Consemnarea acestui act dramatic în istoria națională comportă, în esență, o dublă conotație: nu doar științifică și academică, ci și una educațională, de interes public, determinată de necesitatea depășirii interpretărilor unilaterale și tendențioase ale esenței actului din 1812.

Organizatorii principali ai conferinței au fost: Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei; Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” – Filiala Iași a Academiei Române, Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău și Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. Pentru organizarea și desfășurarea conferinței la Chișinău, o susținere financiară substanțială a acordat Guvernul Republicii Moldova. La organizarea evenimentului și-au dat concursul: Arhiva Națională a Republicii Moldova; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; Universitatea de Stat din Moldova; Facultatea de Istorie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași; Primăriile municipiilor Chișinău și Iași; Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Național, Iași; Asociația

<sup>1</sup> Gheorghe Cojocaru, *Basarabia 1812. O problemă națională în context internațional*, Timpul de dimineață, 27 februarie, 2012.

Istoricilor din Republica Moldova; Mișcarea Civică „Anul 1812”, Chișinău. Printre partenerii media au făcut parte: TIMPUL de dimineață; Adevărul; Jurnal de Chișinău; TRM; TVR 1; Jurnal TV; RADIO Chișinău; RADIO Iași. Incontestabil a fost rolul unor ziare și posturi radio care, pe parcursul unei perioade mai îndelungate, au prezentat opiniei publice un șir de publicații și emisiuni în vederea înprospătării memoriei colective cu date noi și mai vechi referitoare la însemnătatea evenimentului și repercusiunile sale în timp.

La lucrările conferinței au participat peste 200 de savanți cu renume în istoriografia contemporană și în domeniul dreptului internațional din Republica Moldova, România, Rusia, Ucraina, Finlanda, Austria, Letonia, Lituania, Estonia, Polonia, Italia. Auditoriul lucrărilor a fost compus din reprezentanți ai autorităților centrale și locale, corpul diplomatic, savanți, profesori, studenți, organizații nonguvernamentale, reprezentanți mass-media și toți cei interesați de subiect. Participanților li s-a propus un spațiu amplu de teme pentru dezbateri științifice, pe agenda evenimentului fiind incluse diverse probleme. Prin abordarea complexă, sistemică, integrată și interdisciplinară a problemelor formulate, în paralel cu reevaluarea și reconsiderarea diverselor procese, fenomene și evenimente de o importanță majoră care s-au produs în ultimii 200 de ani în istoria națională, s-a contribuit la reconstituirea obiectivă a trecutului și la aprecierea mai profundă a prezentului, la minimizarea deformărilor de percepție în mentalitatea societății noastre și la cultivarea unei conștiințe istorice bazate pe adevărul istoric.

Lucrările Conferinței s-au desfășurat în primele două zile (14-15 mai) la Chișinău, în Sala Azurie a Academiei de Științe a Moldovei, unde s-au prezentat, în ședințe în plen, peste 40 de comunicări științifice. În holul Academiei de Științe, sub egida Arhivei Naționale a fost organizată o expoziție de documente originale din Fondul Arhivistic de Stat care aveau menirea să argumenteze mai multe teze ce urmau a fi expuse la manifestarea științifică.

În cadrul ședinței de inaugurare, academicianul Gheorghe Duca, președintele AȘM și membru al Colegiului de Onoare al conferinței, a subliniat în mesajul său de salut că evenimentul în cauză pentru prima dată va fi analizat prin prisma raportului fluctuant dintre factorii de natură obiectivă și subiectivă, respectiv dintre hazardul istoriei și caracterul obiectiv al procesului istoric, atribuindu-i un conținut polivalent, multidimensional și multiaspectual. Academicianul Dan Berindei a enunțat faptul că Academia Română nu a putut rămâne nepăsătoare și împreună

cu „Academia-soră” de la Chișinău s-a implicat în organizarea acestei sesiuni științifice și nu politice, nădăjduind că într-un viitor cât mai apropiat vom fi împreună în noua casă pe care a făurit-o comunitatea europeană. Din partea Institutului de Istorie a Rusiei a Academiei Federației Ruse un mesaj de salut l-a prezentat prof. univ. dr. Irina Potkina, care a subliniat obiectivitatea, seriozitatea și puterea de discernământ în analiza multiplelor aspecte ale problematicii supuse dezbaterilor în cadrul manifestării. Directorul Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău, dr. Petru Guran, a accentuat că primul pas pentru realizarea acestor deziderate „este tonul în care se desfășoară conferința și faptul că istoricii din cele 10 țări participante nu se mai simt obligați să apere puncte de vedere oficiale; anume din acest considerent, conferința deschide perspectivă unei comunicări către publicul larg, care trebuie să înțeleagă că din istorie nu trebuie să se facă un instrument pentru a justifica prezentul”. Dr. Constantin Tănase, în calitate de copreședinte al Asociației Cultural-Spirituale pentru Cunoaștere și Comunicare, dar și în calitate de redactor-șef al cotidianului „Timpul de dimineață” – ziar pe paginile căruia au fost găzduite diverse materiale cu tematica subiectului în discuție, a adus în vizor faptul că după 200 de ani de la raptul din 1812, Moldova (dintre Prut și Nistru) nu și-a găsit liniștea și identitatea. Mereu divizată, mereu pe baricade, mereu sfâșiată identitar, Basarabia are în față trei proiecte politice dintre care trebuie ales doar unul, cel care corespunde intereselor naționale vitale de perspectivă ale moldovenilor.

Dezbaterile științifice au fost deschise prin comunicarea academicianului Andrei Eșanu, IISD al AȘM (Chișinău), *Ofensiva imperială rusă în Sudul și Sud-Estul Europei. Acțiuni sporadice și strategii militaro-politice (sec. XVII-XIX)*. Domnia sa a subliniat faptul că din tratatele de pace ruso-otomane din acea perioadă se desprinde ideea că diplomația rusă urmărea scopul și, de fapt, a obținut nu numai accesul la Marea Neagră, dar și dreptul de intervenție în favoarea creștinilor din Imperiul Otoman și, ca urmare, le oferea posibilități de a se amesteca în treburile interne ale adversarului, iar în privința Țărilor Române – nu să elibereze, ci să le anexeze.

Academicianul Alexandru Zub de la Institutul de Istorie „Al. D. Xenopol” – Filiala Iași a Academiei Române, în discursul său *Basarabia – periplu istoriografic*, a menționat că ceea ce realizează acum istoricii basarabeni, alături de colegii lor din România, constituie un capitol distinct și cu totul onorabil al istoriografiei postcomuniste.

Prof. univ. dr. Elena Kudreavțeva, Institutul de Istorie a Rusiei al Academiei de Științe a Federației Ruse a prezentat subiectul *Pacea de la București din anul 1812: expansiunea Rusiei în Balcani*. Chiar dacă a menținut poziția oficială a istoriografiei ruse, cercetătoarea a încercat să aducă în discuție și poziția noilor direcții și a noii școli a istoriografiei ruse contemporane, în abordarea subiectelor de atare natură.

Cercetătorul dr. Kurt Scharr de la Universitatea din Innsbruck, Austria, s-a oprit asupra subiectului *Reacțiile Curții din Viena la politica expansionistă a Sankt Petersburgului în Sud-Estul Europei la cumpăna secolelor XVIII-XIX*, comunicare realizată în baza documentelor inedite din Arhivele de la Viena.

Conf. cerc. dr. Vladimir Mischevca, IISD al AȘM a pus accentul pe subiectul *1812 – geneza problemei basarabene. Aspecte politico-diplomatice*, subliniind faptul că o trecere în revistă a războaielor ruso-turce ne permite a constata că impactul lor a fost deosebit de grav asupra destinului istoric al românilor. Calculând anii de pace și cei de război, se observă că societatea a trăit sub amenințarea directă a armelor în sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea – aproape 50 de ani, fapt care a constituit practic geneza problemei basarabene. În acele timpuri „...în vreme de pace Moldova era un târg pentru străini, în vreme de război a fost o tabără și un câmp de bătălie...”.

Din partea delegației italiene merită a fi remarcată comunicarea cercetătorului dr. Davide Zaffi, intitulată *Ideologiile anexării și Basarabia*. Istoricul a încercat a scoate în evidență faptul, de ce evenimentul de la 1812, într-un anumit sens, și poate nu cel mai puțin important, își așteaptă încă o definiție potrivită. Cercetătorul și-a susținut argumentul prin unele idei ale lui Kant asupra naturii statului și a relațiilor internaționale, încercând a verifica valoarea ei euristică în legătură cu anul 1812 și Basarabia și a conclud cu evidențierea urmării pe care ideea de la care a pornit, ar cere-o.

În continuarea lucrărilor conferinței, au fost audiate comunicări axate pe probleme de conjunctură a relațiilor diplomatice în perioada anului 1812. Astfel, prof. univ. dr. Sorin Liviu Damean de la Universitatea din Craiova s-a oprit asupra subiectului *Rusia și principatele Române la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*. Profesorii de la Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța, Stouca Lasca și Marian Zidaru, s-au centrat pe tema *Tratativele ruso-turce și interesele britanice în lumina corespondenței diplomatice a*

*Foreign Office-ului cu ambasada britanică din Istanbul din anul 1812*. Un șir de alte probleme legate de reorganizările administrative din Moldova sub ocupația militară rusă în anii 1806-1812, impactul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, consecințele raptului teritorial pentru Basarabia, proteste și revendicări ale populației în anii 1812-1828 ș.a. au fost prezentate de specialiști notorii de la IISD al AȘM: m.cor. Demir Dragnev, dr. Ion Varta, dr. hab. Alexei Agachi, dr. Dinu Poștarencu, dr. Ion Jarcuțchi, profesorii universitari dr. hab. Valentin Tomuleț, dr. hab. Alexandru Moșanu etc.

Profesor universitar, dr. Irina Potkina de la Institutul de Istorie a Rusiei al Academiei de Științe a Federației Ruse a adus în discuție tema *Crearea instituției guvernatorului Basarabiei: câteva aspecte juridice ale identității naționale*, încercând a sublinia atenția administrației Imperiului Rus, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, concentrată asupra reformării sistemului judiciar din Basarabia. Unele dintre argumentele cercetătoarei ruse sunt în contradicție cu cele ale istoriografiei naționale, ceea ce nu ar nega însă posibilitatea reevaluării unor aspecte în domeniu prin studierea documentelor încă inedite din arhivele ruse.

Academicianul Mihai Cimpoi a evocat subiectul *Anului 1812 în publicistica eminesciană* – actual până în prezent, iar profesorul de la Universitatea București, Ion Bulei, a punctat câteva momente din tematica *Vechiul Regat și Basarabia*. Colegul istoric de la Universitatea din Letonia, Riga, Eriks Jecabsons, a dezbătut tema *Relațiilor româno-letone în perioada interbelică: (contextul Basarabiei)*, centrându-se pe istoria Letoniei prin reliefaarea unor adevăruri ce pot fi plasate în plan comparativ, ca puncte de reper, pentru istoria noastră națională.

Interesantă și plină de idei inovatoare a constituit comunicarea prof. univ. dr. Vladimir Morozan de la Universitatea de Stat din Sankt Petersburg, intitulată *Basarabia în perioada 1821-1828: cursul spre lichidarea dreptului la autonomie a ținutului*. Autorul, prin prisma noii istoriografii ruse, a încercat să demonstreze tendințele reale ale politicii expansioniste a Imperiului Rus în întreg spațiul Balcanic, inclusiv în Basarabia.

A doua zi, la 15 mai, o mare parte din subiectele abordate s-au axat pe problema Basarabiei în anii primului război mondial și în perioada interbelică; momentul anului 1940; chestiunea Basarabiei în context internațional; evoluția vieții din RSS Moldovenească după al doilea război mondial. În contextul problematicii menționăm doar câteva comunicări care au suscit și anumite dezbateri:

cea prezentată de prof. univ. dr. Stanislav Kulcički de la Institutul de Istorie Națională a Ucrainei al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei *Foamea din anii 1931-1933 în RASS Moldovenească*; comunicarea dr. Leonid Ghibeanschi, de la Institutul de Slavistică al Academiei de Științe a Rusiei axată pe *Chestiunea Basarabiei și contradicțiile sovieto-române în contextul general al împărțirilor teritoriale și al relațiilor dintre URSS și Germania*. Interesantă a fost părerea istoricului italian Alberto Basciani de la Universitatea Roma TRE, Italia, care, prin prisma unui observator occidental, dar și al unui bun cunoscător al arhivelor diplomatice de la Roma a punctat câteva momente referitoare la *Oribilul an 1940-1941. Basarabia între sovietizarea forțată și revenirea la România*.

În final, într-o sinteză bine argumentată, directorul Institutului de Istorie, Stat și Drept de la Chișinău, dr. Gheorghe Cojocaru, a afirmat că „fără o analiză științifică profundă și nepărtinitoare a dimensiunii actului politic și militar din 1812 și a consecințelor acestuia va fi dificil, dacă nu imposibil, de a înțelege și de a judeca la justa valoare semnificația actelor istorico-politice ulterioare și anume cele din 1918, 1940 și 1991, de a aprecia locul și rolul lor în evoluția noastră istorică.

La încheierea lucrărilor sesiunii de la Chișinău, a avut loc o conferință de presă la care au vorbit Petru Guran și Gheorghe Cojocaru. Ei au menționat faptul că într-o zi și jumătate s-a reușit să se treacă în revistă cele mai importante episoade din istoria noastră din ultimii 200 de ani. Abia acum, în condiții de libertate și democrație, se încearcă să se analizeze evenimentele și să se propună o viziune academică credibilă pe plan național și internațional asupra a ceea ce a însemnat raptul Basarabiei la 1812. Gheorghe Cojocaru a mai menționat că 1812 a fost

anul în care s-a rupt firul istoric al acestui spațiu, iar povara consecințelor o purtăm și astăzi. Ceea ce pot face cercetătorii într-o dezbatere academică este să reînnoade firul istoric și să găsească soluții pentru problemele concrete cu care se confruntă astăzi societatea. De exemplu, istoricii își pot aduce contribuția la capacitatea țării de integrare într-o lume europeană. Dar este mult mai important ca această contribuție să fie utilă celor care iau decizii politice. Și aici, din păcate, de cele mai multe ori joncțiunea nu se produce.

Pe 16 mai, lucrările Conferinței au continuat la Iași, în sesiunea cu genericul *Basarabia 1812-2012: Istorie și Patrimoniu*, încadrate în cele două ateliere – *Istorie Modernă și Istorie Contemporană* – însumând un număr de circa 50 de comunicări găzduite în sediile Institutului de Istorie „Al. D. Xenopol” – Filiala Iași a Academiei Române și Facultatea de Istorie a Universității „A.I. Cuza”. Prezentarea comunicărilor în cadrul atelierelor separate a permis acordarea unei atenții sporite polemicilor, dezbaterilor și discuțiilor. La finalul sesiunii au fost exprimate unele concluzii și sinteze. Interesante au fost opiniile savanților din afara spațiului sud-est european, care au văzut și au analizat problema noastră în calitate de cunoscători, dar prin prisma unor observatori din afară.

Ca urmare a lucrărilor conferinței se preconizează publicarea unor volume care vor cuprinde textele redactate ale comunicărilor științifice. Reuniunea va avea, cu certitudine, un impact științific important asupra istoriografiei naționale și internaționale, oferindu-i niște repere explicative examinate și verificate prin prisma rigorilor academice avansate și, se speră că concluziile sale vor stimula realizarea unui consens istoriografic asupra istoriei noastre naționale.



Dr. Petru Guran și dr. Gheorghe Cojocaru într-o conferință de presă prilejuită de eveniment



Anul 1812  
în documentele Arhivei Naționale